

UDK 374.7:004.85.087
Stručni članak

Obrazovanje odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja Učenje za sve

Vera ŠUTALO – Zagreb*

Sažetak. Konceptija cjeloživotnog učenja za sve ustalila se kao nova društvena, politička i filozofska percepcija cjelovitog pristupa obrazovanju koje se više ne poistovjećuje sa školom. Prihvatanje konceptije cjeloživotnog učenja, uslijedilo je kao odgovor obrazovnog sustava na stalne promjene koje se sve većom brzinom događaju u svim područjima.

Ključne riječi: cjeloživotno učenje, obrazovanje, e-učenje.

U društvu u kojem će se svaki pojedinac tijekom radnog vijeka morati baviti s više poslova cjeloživotno učenje postaje neophodno. Naglašavajući da su ljudi "najveće bogatstvo Europe i da bi stoga trebali biti u središtu politike", sustavi obrazovanja i učenja moraju se prilagoditi novoj stvarnosti 21. stoljeća te je "cjeloživotno učenje glavno oruđe za razvoj građanstva, društvene povezanosti i zapošljivosti" (zaključci zasjedanja predsjedništva Europskog vijeća u Lisabonu i Santa Marii de Feira, 2000. godine).

Konceptija cjeloživotnog učenja za sve ustalila se kao nova društvena, politička i filozofska percepcija cjelovitog pristupa obrazovanju koje se više ne poistovjećuje sa školom (Bide 2006).

Kako bi savladali te izazove i nadoknadili slab napredak tijekom 90-tih godina 20. stoljeća, međunarodna zajednica se okupila na Svjetskom forumu za obrazovanje u Dakru (26. – 28. travnja 2000. godine) i odredila šest glavnih ciljeva koji bi se trebali postići do 2015. godine.

UNESCO je postao odgovoran za praćenje i koordinaciju s drugim institucijama, agencijama koje su uključene u taj projekt (UNESCO 1998).

* Mr sc. Vera Šutalo, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Trg hrvatskih velikana 6, 10000 Zagreb.

Ciljevi koji vode prema obrazovanju za sve, u okviru cjeloživotnog učenja su sljedeći:

1. Širenje i unapređenje sveobuhvatnog odgoja i obrazovanja u ranom djetinjstvu, osobito za najranjiviju i najsiromašnju djecu
2. Do 2015. godine sva djeca, a osobito djevojčice, djeca koja žive u teškim okolnostima ili su pripadnici manjinskih skupina trebaju dobiti pristup i dovršiti kvalitetno osnovnoškolsko obrazovanje
3. Obrazovne potrebe svih mladih ljudi i odraslih osoba trebaju biti ispunjene kroz pravedan pristup odgovarajućem znanju i programima za prekvalifikaciju
4. Smanjiti nepismenost odraslih, osobito žena, za 50% do 2015. godine te postizanje pravednog pristupa osnovnom (basic education) i trajnom obrazovanju za sve odrasle osobe
5. Ukloniti rodnu neravnopravnost u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju do 2005. godine i postizanje rodne ravnopravnosti u obrazovanju do 2015., pri čemu se treba fokusirati da se djevojčicama osigura potpun i jednak pristup i postizanje uspjeha u kvalitetnom osnovnom obrazovanju
6. Unaprijediti sve aspekte kvalitete obrazovanja i omogućiti svima postizanje stručnosti kako bi svi postigli reorganizirane i mjerljive rezultate učenja, osobito kad je riječ o pismenosti, korištenju brojeva i osnovnim životnim vještinama.*

Pravo na obrazovanje jedno je od ljudskih prava zajamčenih Općom deklaracijom o ljudskim pravima iz 1948. godine.

Obrazovanje mora biti besplatno, barem osnovno ili temeljno obrazovanje.

“Postizanje univerzalnog osnovnoškolskog obrazovanja je najvažniji cilj u Milenijskim razvojnim ciljevima” (Millennium Development Goals).

“Obrazovanje mora biti usmjereno na potpuni razvoj ličnosti te poticanje poštovanja ljudskih prava i temeljnih sloboda. Ono će poticati razumijevanje, toleranciju i prijateljstvo među nacijama, rasnim ili vjerskim skupinama te će unaprjeđivati aktivnosti Ujedinjenih naroda usmjerene na održavanje mira” (Opća deklaracija o ljudskim pravima, članci 26/1 i 16/2).

Godine 2002. nepismeno je bilo oko 800 milijuna odraslih osoba, što je oko 18% odrasle svjetske populacije. Oko 70 % njih je živjelo u devet zemalja, među kojima se ističu: Indija, (33%), Kina (11%), Bangladeš (7%) i Pakistan (6%).

Godine 2005. nepismeno je bilo 785 milijuna odraslih osoba ili 17% odrasle svjetske populacije, od čega najviše djevojaka i žena. U Europi na jednog nepismenog muškarca dolaze dvije nepismene žene. Napredak je postignut i postotak nepismenih u svijetu opada, stopa pismenosti mladih ljudi porasla je što je svakako ohrabrujuće.

U mnogim zemljama u razvoju razni običaji otežavaju ženama pristup obrazovanju ili zaposlenju.

Iako je rodna ravnopravnost u različitim stupnjevima prisutna u gotovo svim društvima, njezin oblik ovisi o stupnju razvijenosti pojedine zemlje.

* Binde, Jerome: Prema društvima znanja
UNESCO-ovo svjetsko izvješće, Zagreb, Educa; 2006.

Da bi žene imale jednaku mogućnost izbora u pogledu znanja, žene trebaju imati i jednak pristup općem obrazovanju koje je usklađeno s novim tehnologijama (Leinert Novosel 1999).

Rodna ravnopravnost jedan je od cjelovitih izazova u nastanku društva znanja, koja ne mogu biti istinska društva raspodjele znanja ukoliko se isključuje polovica svjetske populacije žena.

Četvrta svjetska konferencija o ženama u organizaciji UN-a (Peking, 1995.) imala je presudnu ulogu u podizanju svijesti o ulozi znanja i participaciji žena u svjetskoj ekonomiji znanja.

Koncepcija cjeloživotnog učenja pruža ženama priliku za poboljšavanjem vlastite situacije. U današnjem društvu znanja Internet, neformalni oblici učenja, virtualna nastava učinkovitije će dovoditi znanje na sva mjesta gdje ljudi žive.

Časopis *The Economist* ističe kako se čini da danas u mnogim zemljama “djevojčice već prije škole i do završetka srednje škole nadmašuju dječake”.

Od 22 milijuna, ističe se u časopisu, novootvorenih radnih mjesta, osamdesetih godina u Americi, dvije trećine su zauzele žene.

Nema sumnje da žene često pružaju drugačiji pogled na stvari i dvostruko bržim tempom stvaraju nove tvrtke nego što to čine muškarci.

UNESCO-ove statistike pokazuju da se postotak pismenih žena povećava u gotovo svim zemljama za koje su podaci dostupni.

U Hrvatskoj podaci o nezaposlenim, a obrazovanim osobama iz 2005. godine ukazuju da s višom ili visokom školom ima 8.474 osobe nezaposlene, od toga 5.383 su žene (Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži 2000).*

Sustavom financiranja obrazovanja odraslih u kontekstu cjeloživotnog učenja pružit će se jednake mogućnosti i ženama, starijima i mlađima za dodatno obrazovanje i usavršavanje.

Nasuprot tome, Hrvatska je također suočena s niskom i neodgovarajućom obrazovnom razinom i strukturom odraslog stanovništva, što je vidljivo iz popisa stanovništva iz 2001. godine.

Podatak o 2,86% odraslih bez ikakve škole ne zabrinjava, ali da je 15,76% odraslih bez završene osnovne škole, podatak je nad kojim se treba zamisliti.

U jednom životnom vijeku prepoznajemo nekoliko obrazovnih razdoblja u okviru cjeloživotnog učenja.

Prvo obrazovanje (pre-primary education), odnosno obrazovanje u ranom djetinjstvu tradicionalno se prepušta obitelji. I danas je obrazovanje za djecu mlađu od tri godine vezano uz neformalno okruženje. Posljednjih godina javlja se veće zanimanje uz ovu dobnu skupinu. Predškolsko obrazovanje ima sve veće značenje i predstavlja sastavni dio šireg skupa društvenih pitanja, uključujući obiteljske politike i odnos prema ženama. Odgoj i obrazovanje u ranom djetinjstvu važni su za daljnji djetetov razvoj. U mnogim zemljama predškolsko obrazovanje urbana je pojava i vezana je uglavnom za oba zaposlena roditelja. Neke zemlje imaju visoke stope upisa u odgojno-obrazovne programe za rano djetinjstvo od 25%-75%.

* Hrvatski zavod za zapošljavanje

Osnovno obrazovanje (basic education)

U većini obrazovnih sustava osnovno obrazovanje djeca dobivaju uglavnom tijekom obveznog obrazovanja. Osnovne škole će sigurno i u budućnosti biti jedan od glavnih nositelja osnovnog obrazovanja jer je sigurno da osnovna škola treba biti i odgovorna za tu temeljnu misiju pismenosti.

Završena osnovna škola je neizostavni formalni uvjet za uključivanje u srednje obrazovanje, stoga je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa prihvatilo inicijativu UN-ove Rezolucije 54. Glavne skupštine “Desetljeće pismenosti 2003.-2012.” projektom “Za Hrvatsku pismenost – put do poželjne budućnosti” kojim se iz državnog proračuna osiguravaju troškovi za osnovno obrazovanje odraslih (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa 2005). U prve dvije godine provedbe 1209 osoba se uključilo u osnovno obrazovanje.

Prihvatanje koncepcije cjeloživotnog učenja uslijedilo je kao odgovor obrazovnog sektora na stalne promjene koje se većom brzinom događaju u svim područjima: znanosti, tehnologije, kulturi i komunikaciji.

Obrazovni sustavi nisu skloni radikalnim promjenama tako da je sektor javnog obrazovanja i dalje najzastupljeniji u osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju.

Učilišta i druge ustanove imaju veću ulogu u obrazovanju odraslih i postaju kulturna sjedišta lokalnih zajednica.

Dio privatnog sektora u osnovnoškolskom obrazovanju još je uvijek nedovoljan, nešto je veći u srednjem obrazovanju, a još je veći u visokom obrazovanju i obrazovanju odraslih.

Ideja *povratnog obrazovanja (recurrent education)* pojavila se nakon obrazovanja odraslih i onoga što se svojedobno nazivalo “narodnim” obrazovanjem.

Početak 70-tih godina 20. stoljeća *cjeloživotno obrazovanje (lifelong education)* se percipira kao dio šire vizije u obrazovanju svakog pojedinca.

Cjeloživotno učenje je postalo jednim od nositelja samoizgradnje, jedan od preduvjeta razvoja koji se shvaća kao sposobnost prilagodbe i autonomije te kao sredstvo za osiguranje daljnjeg širenja i protoka znanja diljem svijeta.

Cjeloživotno obrazovanje se ne odnosi samo na vrijeme provedeno na poslu, već zahvaća i doba prije, tijekom i poslije radnog vijeka svakog pojedinca koji brine o svom razvoju, koji se manifestira u tri razine kao:

- osobni i kulturni razvoj – značenje koje osoba pridaje svom životu
- društveni razvoj – mjesto koje osoba ima u svojoj zajednici, zajednički život u društvu
- profesionalni razvoj – zadovoljstvo s poslom i materijalna sigurnost.

Naše društvo prepoznaje potrebu trajnog obrazovanja, jer to je jedan od bitnih aspekata cjeloživotnog obrazovanja u kojem se obuhvaćaju sva mjesta i oblici učenja, uključujući i samoobrazovanje.

Međutim, ovaj opći trend učenja otvoren je i kritikama, neki stručnjaci smatraju da postoji opasnost da bi ljudi neposredno mogli biti oblikovani prema gospodarskim zahtjevima i očekivanjima poslodavaca. To može imati neželjeni učinak i potaknuti

na sve veći gubitak granica između radnog mjesta i mjesta učenja, između odnosa i rada.

Da bismo izbjegli te zamke, građani moraju imati mogućnost izražavanja svojih težnji i želja vezanih uz obrazovanje.

"Ljudski razvoj mora biti popraćen slobodom izražavanja, a obrazovanja trebaju pomoći pojedincu u postizanju te slobode izražavanja", ističe Delors.

Kako bi svima zajamčili pravo na cjeloživotno obrazovanje, Jacques Delors je predložio uvođenje "prava na vrijeme za učenje" (*study-time entitlement*), obrazovnog vaučera na temelju kojeg svaka osoba dobiva "kapital" od određenog broja godina za obrazovanje. Koristiti bi ga mogli ovisno o vlastitom izboru, karijeri i školskom iskustvu.

Osobe koje formalni sustav napuštaju od 15 do 18 godine tako bi dobile novu priliku. Čak i u najbogatijim zemljama četvrtina populacije nema vještine i sposobnosti potrebne za potpuno sudjelovanje u društvu i poslu. To se obično pripisuje inertnosti obrazovnih sustava, a s druge strane imamo napredak u komunikacijskim i informacijskim tehnologijama, što dodatno naglašava relativnu sporost obrazovnih ustanova u prihvaćanju stvarnog svijeta.

Školske ustanove bi mogle izgubiti svoje prednosti ukoliko se ne suoče s diskrepancijom između svojih načelnih ciljeva i društvene stvarnosti u kojoj se nalaze.

Nove tehnologije mijenjaju lice obrazovanja preko razvoja *e-učenja* (*e-learning*). Taj pojam pokriva cijeli niz primjena tehnologija, od korištenja računala u nastavi do pojave online obrazovnih programa na daljinu.

Virtualna nastava omogućava osobno praćenje i fleksibilnost u organizaciji učenja te veću autonomiju u usvajanju znanja.

Internet postaje najistaknutiji medij samoobrazovanja. On nudi alate za neformalno učenje i omogućava stvaranje virtualnih razreda.

U zemljama u razvoju i industrijskim zemljama pojavile su se velike institucije za obrazovanje na daljinu.

Bez materijalne infrastrukture virtualno obrazovanje je privid.

Obrazovanje na daljinu može pokriti vrlo različite obrazovane potrebe i izazove, usmjereno je posebno na učenje kod kuće, za učenike s teškoćama koji trebaju alternativu.

Postoje veliki projekti virtualnih škola u bogatim zemljama koji se zasnivaju na komplementarnosti obrazovanja na daljinu i neposredne nastave.

Povezivanjem velikog broja knjižnica, muzeja, škola i središta za učenje stvara se dalekosežan virtualni centar obrazovnih resursa. Neki stručnjaci vjeruju da otvoreno obrazovanje i obrazovanje na daljinu u potpunosti mogu zamijeniti školu i model učionice. Nedostatak obrazovne politike u *online* nastavi u većini zemalja je manjak "standarda kvalitete".

Ustanove za visoko obrazovanje trebale bi imati najvažniju ulogu u društvima obrazovanja, polazeći od temeljnih promjena u tradicionalnim obrascima stvaranja, širenja i primjene znanja.

Republika Hrvatska ima dugu tradiciju institucionalnog obrazovanja odraslih.

Strategijom obrazovanja odraslih, koju je Vlada RH donijela u studenom 2004. godine, u Hrvatskoj obrazovnoj politici obrazovanje odraslih prihvaća se kao važan dio obrazovnog sustava koji se temelji na koncepciji cjeloživotnog učenja. U okviru te koncepcije postavlja se zahtjev za priznavanjem znanja, vještina i sposobnosti stečenih neformalnim i informalnim učenjem.

U okviru koncepcije cjeloživotnog učenja, obrazovanje odraslih ima najznačajnije mjesto. U Hrvatskoj je uključenost odraslih u cjeloživotno učenje manja nego u svim članicama EU (Austrija 7,5%, Slovačka 9,0%, Slovenija 9,1%, Hrvatska 1,5% u 2002. godini).*

Zakonsko uređenje obrazovanja odraslih u Hrvatskoj nije potpuno izostalo, ali ono tek djelomično uređuje područje formalnog obrazovanja (osnovnog i srednjeg školstva).

Bez sustava financiranja teško funkcioniraju javne službe pa tako i obrazovanje odraslih.

Države s povoljnijom obrazovnom strukturom stanovništva nego što je Hrvatska, financiraju obrazovanje odraslih. Da bi se postojeće stanje definiralo potrebno je stvoriti zakonske pretpostavke za priznavanje obrazovanja odraslih kao jednako važnog sastavnog dijela odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske. Na obvezu donošenja posebnog zakona o obrazovanju odraslih, Republika Hrvatska obvezala se potpisom nekoliko međunarodnih dokumenata.

Zakonom o obrazovanju odraslih trebaju se urediti:

- načela obrazovanja odraslih
- sustav obrazovanja odraslih – ustanove za obrazovanje odraslih, Vijeće za obrazovanje odraslih, Agencija za obrazovanje odraslih
- standardizacija, fleksibilizacija i certificiranje u obrazovanju odraslih
- andragoški djelatnici
- polaznici: pojam, prava
- praćenje i razvoj obrazovanja odraslih
- financiranje obrazovanja odraslih
- nadzor
- sustav informacija.

Sloboda i autonomija pri izboru načina, sadržaja, oblika, sredstava i metoda poučavanja i učenja nužna je u obrazovanju odraslih zbog specifičnosti u odnosu na druga obrazovna područja, upravo po zahtjevu za prilagođenost odraslim osobama koje, za razliku od djece u redovitom školskom sustavu, predstavljaju heterogene obrazovne skupine sastavljene od pojedinaca različitih prethodnih znanja, vještina, motiva uključivanja u procese učenja.

Donošenjem Zakona o obrazovanju odraslih (Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa 2006), za djelatnost će se uspostaviti odgovornost države, lokalne i područne (regionalne) samouprave te poslodavaca odnosno pojedinaca.

Certificiranje ima važnu ulogu u prepoznatljivosti kvalitete obrazovanja odraslih.

* Godišnje izvješće o konkurentnosti Hrvatske 2004. – Nacionalno vijeće za konkurentnost, svibanj 2005.

Zakonom se želi urediti pojam andragoških djelatnika, zakonom se određuju tijela mjerodavna za funkcioniranje, praćenje i unapređenje i razvoj sustava.

Dakle, obrazovanje i učenje ne mogu više biti ograničeni na određeno i nepromjenjivo mjesto i vrijeme, već se razvijaju cijeloga života.

Jedna od zadaća društva koje uči je promišljanje društvenih postupaka koji sudjeluju u stvaranju i prenošenju znanja. Budući da zbog ubrzanja tehničkog napretka kompetencije vrlo brzo zastarijevaju, bilo bi dobro da se, umjesto nametanja definiranih spoznaja, u svim područjima znanja potiče usvajanje fleksibilnih oblika učenja. To je temelj na kojem će se graditi društva znanja i na kojem se definiraju oblici učenja i stjecanja znanja u Zakonu o obrazovanju odraslih Republike Hrvatske. Svako društvo trebalo bi integrirati svoje članove i poticati nove odlike solidarnosti koje će uključivati današnje i buduće generacije.

Literatura:

Bide, J. (2006): Prema društvima znanja, UNESCO-ovo svjetsko Izvješće, Educa, Zagreb.

Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži Povjerenstva Vlade RH za pitanja jednakosti spolova (2000): Položaj žena u Republici Hrvatskoj, Zagreb.

Leinert Novosel, S. (1999): Žena na pragu 21. stoljeća, Biblioteka Tod, Zagreb.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2005): Plan razvoja sustava odgoja i obrazovanja 2005.- 2010, Zagreb.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2006): Nacrt Zakona o obrazovanju odraslih, Zagreb.

UNESCO (1998): Učenje, blago u nama, Izvješće UNESCO-a, Međunarodnog povjerenstva za razvoj obrazovanja za 21. stoljeće, Educa, Zagreb

Adult education in the context of life-long learning

ABSTRACT. Concept of life-long learning for all has been established as a new, social, political and philosophic perception of a comprehensive approach to the education that is no longer equalized with school. The acceptance of life-long learning concept has come forward as the answer of the education system to constant changes occurring more and more quickly in all areas.

Key words: life-long learning, education, e-learning.